

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาคุณค่าและความหมายของความรักของวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมก่อเหตุทะเลาะวิวาท ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับมนุษย์ ชีวิต ความรัก: คุณค่าและความหมาย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรัก วัยรุ่น พฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรักและพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นและวิธีวิจัยโดยใช้สิ่งที่มองเห็นและภาพวาด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

มนุษย์ ชีวิต ความรัก: คุณค่าและความหมาย

แนวคิดมนุษยนิยมมีความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ว่า ตั้งแต่มนุษย์เกิดมามีชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์และโลกมีความเกี่ยวข้องกันจนนึกภาพไม่ออกเลยว่า ชีวิตมนุษย์ที่ปราศจากโลกและโลกที่ปราศจากมนุษย์นั้นจะเป็นอย่างไร มนุษย์มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโลกผ่านทางร่างกายและจิต ซึ่งตามสภาพดั้งเดิมของมนุษย์นั้นจิตมีสภาพโปร่งใส ไม่มีอะไรอยู่ภายในเลย แต่ความปรารถนาสูงสุดของมนุษย์คือความต้องการที่จะรังสรรค์ปั้นแต่งชีวิตของตนตามใจชอบ ไม่ปรารถนาให้ตนเองมีสภาพที่กลวงโหวงเหว และว่างเปล่าภายในจิตของตน ดังนั้น มนุษย์จึงพาตนเองไปผูกพันกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อต้องการให้ตนเองมีสภาพที่เต็มอึดอยู่ตลอดเวลา กลายเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าและมีความหมายในชีวิต อย่างไรก็ตาม มนุษย์มีชีวิตเกิดมาเพื่ออยู่ร่วมกันเป็นสังคม เพื่อที่จะดูแลและรับใช้ซึ่งกันและกันทั้งในสังคมและโลกนี้ ชีวิตมนุษย์จึงเป็นชีวิตแห่งความสัมพันธ์และการกระทำ การดำเนินชีวิตที่มีความหมายและมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นนั้นมีเป้าหมายหลักที่สำคัญคือการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในทำนองเดียวกัน ความสุขนั้นก็เกิดมาจากความต้องการที่จะเห็นผู้อื่นมีความสุขด้วย (พินิจ รัตนกุล, 2533)

ความรักนับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง เพราะความรักทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้อย่างทรงคุณค่าและมีความหมาย ความรักจะนำสันติสุข ความปิติยินดี ตลอดจนความกรุณาและความอ่อนโยนมาสู่ชีวิตและสังคมของมนุษย์ ดังที่ ฟอร์ดรุส ซึ่งเป็นนักปรัชญาเมธีชาวกรีกท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า “ชาติกำเนิด ความมั่งคั่ง เกียรติยศ หรือสิ่งอื่นใด ย่อมไม่ทำให้คนผู้นั้นรู้สึกในคุณค่ายิ่งไปกว่าความรัก” (จำนงค์ทองประเสริฐ, 2514) ความรักถูกออกแบบมาเพื่อช่วยให้มนุษย์สามารถทำหน้าที่ในทางที่เป็นประโยชน์และสร้างสรรค์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่คับขันหรือมีอันตราย ทั้งนี้เพื่อช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดและสืบเผ่าพันธุ์ต่อไป (Buss, 2006 cited in

Sternberg and Weis, 2006) นอกจากนี้ ความรักยังช่วยเหลือเลี้ยงร่างกาย จิตใจและจิตวิญญาณของมนุษย์ ส่งผลให้ชีวิตเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นได้อย่างอัศจรรย์ ผู้ที่มีความรักจะเป็นผู้ที่เรียนรู้ในการปรับตัวและมีความเจริญงอกงามในชีวิต ในทางตรงกันข้าม ผู้ที่ขาดความรักจะเกิดความรู้สึกเปล่าเปลี่ยวเฉยชา ถูกเมินเฉย ถูกทอดทิ้ง และมีความทุกข์อย่างแสนสาหัสในการประกอบชีวิตไปได้อย่างตลอดรอดฝั่ง เพราะความรู้สึกดังกล่าวนี้จะเป็นเหมือนเงาที่คอยติดตามบุคคลนั้นตลอดเวลา (พี เอ็น กุนนา แปลโดย นวลฉวี พานิชกุล และสมบุรณ์ ศุภศิลป์, 2528)

ความหมายของความรักมักถูกพิจารณาในมิติเกี่ยวกับทัศนคติ อารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อผู้อื่นหรือวัตถุสิ่งของ และยังคงถูกมองทั้งในมิติของการเป็นผู้ให้และผู้รับอีกด้วย ความหมายของความรักตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้กล่าวไว้ว่า ความรักเป็นความชอบอย่างผูกพันด้วยความชื่นชมยินดี โดยที่ความหมายของความรักในมิติต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งสอดคล้องและแตกต่างกันออกไปตามทัศนะของแต่ละบุคคล อาทิ วีระ ไชยศรีสุข (2533) ให้ความหมายของความรักว่า คือการให้ มีความเอาใจใส่ ห่วงใย เอื้ออาทรต่อกัน และปรารถนาให้คนที่เรารักประสบแต่ความสุข เอ็ม สก็อต เปค (แปลโดย วิทยากร เชียงกุล, 2550) ให้ความหมายของความรักว่า ความรักคือความตั้งใจที่จะขยายตัวตนของเราออกไปเพื่อพูนฝึกดูแลความเจริญเติบโตทางจิตใจทั้งของตัวเองและคนที่เรารัก สำหรับทัศนะของ นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2545) มองว่าความรักเป็นสภาวะทางอารมณ์ที่สื่อผ่านความรู้สึกห่วงใย อบอุ่น ปรารถนาประกอบจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง สอดคล้องกับ พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ (2540) ซึ่งมองว่า ความรักเป็นอารมณ์ชนิดหนึ่งที่เกิดมาจากสิ่งเร้า ความรักมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ตนเองแล้วจึงค่อยแผ่ขยายไปสู่บุคคลอื่น สุกมล วิภาวิพลกุล (2548) ให้ความหมายของความรักว่า คือความรู้สึกชื่นชมยินดีจนเกิดความปรารถนาที่จะให้ ซึ่งความรักในลักษณะนี้จะมีลักษณะของความรู้สึกผูกพัน ห่วงใย คิดถึง เห็นใจ เข้าใจ สามัคคี ปรองดอง เอื้ออาทร เสียสละ และให้อภัยกัน ในขณะที่ วิทยา นาควัชร (2552) มองว่า ความรักเป็นสิ่งที่มียู่แล้วในตัวของมนุษย์ทุกคน การมีความรักและมีมิตรภาพกับเพื่อนมนุษย์นั้นจะก่อให้เกิดความสุขทางจิตใจ มีความคิด ทัศนคติ อารมณ์และความรู้สึกที่ดีจนเกิดความอímเอิบ พอใจ รู้สึกอบอุ่น มีเอื้อย มีความหวัง ไม่รู้สึกเหงา โดดเดี่ยว โกรธ หรือก้าวร้าว เป็นต้น และอีกแง่มุมหนึ่ง ความรักเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่เรียนรู้มาจากการอบรมเลี้ยงดูและสั่งสมประสบการณ์ บุคคลจึงจะสามารถเข้าใจได้ว่าจะรักใครและรักอย่างไร (กิตติกร มีทรัพย์, 2543) ในทำนองเดียวกับ Fromm (cited in Kramer, 2006) ที่มองว่าความรักเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกต่อผู้อื่นซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรม 4 ประการ คือ ดูแลเอาใจใส่ (Care) รับผิดชอบ (Responsibility) เคารพและให้เกียรติกันและกัน (Respect) และ ความรู้และความเข้าใจคนที่ตนรัก

(Knowledge and Understanding) ความรักดังกล่าวนี้จัดเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของบุคคลซึ่งเกิดขึ้นเพื่อที่จะกระทำคุณประโยชน์ให้กับผู้อื่น

อีกแง่มุมหนึ่งของ “ความรัก” ยังสื่อออกมาในลักษณะของการมีมิตรภาพที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ ในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เพื่อที่จะสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันบนโลกใบนี้ อย่างมีความสุข มีความหมาย และมีคุณค่า คนที่รักเพื่อนมนุษย์จะเป็นคนที่มีเชื้อไขต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ต้องมีไมตรีจิตต่อกันและจะต้องรู้สึกในไมตรีจิตต่อกันและกันด้วย นอกจากนี้ มิตรภาพที่มีในบุคคลยังสะท้อนถึงการเป็นผู้ให้ความรักกับบุคคลอื่นมากกว่าเป็นผู้รับ มิตรภาพถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นและสูงส่งที่ชีวิตคนเราจะขาดมิได้ (พินิจ รัตนกุล, 2517)

ตามทัศนะของ ดิช นัท ฮันท์ (แปลโดย วัชรวิรรณ ชัยวรศิลป์, 2553) ได้กล่าวถึงความรักที่คนเราจำเป็นต้องมีต่อเพื่อนมนุษย์คือ “ความรักแท้” เพราะมนุษย์ทุกคนล้วนปรารถนาที่จะพบรักแท้ในชีวิต คาดหวังที่จะมีความรักที่มีคุณภาพ มีความปิติสุขเบิกบานอย่างยาวนานตลอดชีวิต อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ยากสำหรับชีวิตคนเราคือ การที่เราสามารถรักตัวเราและผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และสามารถทะนุถนอมดูแลรักนั้นให้เป็นรักที่หล่อเลี้ยงชีวิตของเราต่อไปได้ (ว.วชิรเมธี อ้างถึงใน ดิช นัท ฮันท์ แปลโดย วัชรวิรรณ ชัยวรศิลป์, 2553) คุณลักษณะของรักแท้ที่มีต่อผู้อื่นตามทัศนะของ ดิช นัท ฮันท์ นั้นประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 4 คุณลักษณะ ได้แก่

คุณลักษณะแรกคือ “มีไมตรีต่อกัน” ซึ่งมีความหมายเดียวกันกับ “ความรักเมตตาหรือความเมตตากรุณา” เป็นความปรารถนาที่จะทำให้ผู้อื่นมีความสุข รวมถึงสามารถมอบความเบิกบานและความสุขให้กับบุคคลอื่นได้ ซึ่งการที่คนเราจะรักเพื่อนมนุษย์ได้นั้นจะต้องมีการฝึกในการมองบุคคลอื่นอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในตัวคนของเขา อย่างไรก็ตาม การมองคนอื่นอย่างลึกซึ้งนั้นเป็นเรื่องที่ต้องใช้ระยะเวลา และตัวเราจะต้องอยู่ตรงนั้นด้วยความใส่ใจ ด้วยการสังเกตคนที่เรารักและมองเขาให้ลึกซึ้ง ซึ่งผลที่เกิดจากการมองอย่างลึกซึ้งนี้จะถูกเรียกว่า “ความเข้าใจ” อันจะนำไปสู่การรักผู้อื่นได้อย่างแท้จริง หากเราไม่เข้าใจเขาแล้ว เราก็ไม่อาจที่จะรักผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ เรายังต้องเข้าใจถึงแก่นแท้ของความรักนี้ด้วย เพราะถ้าหากไม่เข้าใจ เราจะรักผู้อื่นไม่เป็น เพราะถ้าปราศจากความเข้าใจแล้ว ความรักก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

คุณลักษณะที่สองของรักแท้คือ “มีความเห็นอกเห็นใจต่อกัน” เป็นความปรารถนาที่จะแบ่งเบาความทุกข์ของผู้อื่น การที่บุคคลจะมีความรักแท้เช่นนี้ได้ บุคคลจะต้องฝึกมองอย่างลึกซึ้งเพื่อที่จะเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงธรรมชาติแห่งทุกข์ของแต่ละบุคคล เพื่อที่เราจะช่วยให้เขาได้เปลี่ยนแปลงตนเอง นอกจากนี้ บุคคลยังต้องมีความรู้และความเข้าใจอีกด้วย จึงจะสามารถปฏิบัติต่อผู้ที่เรารักด้วยความเห็นอกเห็นใจหรือมีความกรุณาต่อเขาได้

คุณลักษณะที่สามคือ “มีความเบิกบานใจ” ท่านดิช นัท ฮันห์ ได้กล่าวเน้นย้ำถึงความรักแท้ว่า “ถ้าบุคคลไม่มีความเบิกบานในความรัก นั้นไม่ใช่รักแท้” หากเราต้องทำให้ผู้ที่เรารักต้องร้องไห้อยู่ตลอดเวลา นั้นไม่ใช่ความรักอย่างแท้จริง ความรักแท้ต้องทำให้ชีวิตมีความเบิกบานใจ

คุณลักษณะที่สี่คือ “มีความเป็นอิสระหรือไม่แบ่งแยก” ในรักแท่นั้น บุคคลสามารถเข้าถึงซึ่งความเป็นอิสระได้ ซึ่งเราจะต้องรักในวิถีทางที่จะทำให้คนที่เรารักรู้สึกเป็นอิสระทั้งภายในและภายนอก คือให้เขารู้สึกว่าตัวเขาเองมีพื้นที่ว่างอย่างเพียงพอทั้งในหัวใจและรอบ ๆ ตัวเขา เราจึงจะสามารถนำความเป็นอิสระมาสู่คนที่เรารักหรือเพื่อนมนุษย์ได้

นอกจากนี้ ฟินิจ รัตนกุล (2517) ได้กล่าวถึงลักษณะของคนที่มีความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน โดยเป็นคนที่มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ 1) มีความปรารถนาดีและทำสิ่งที่ดีหรือที่เขาคิดว่าดีต่อมิตรภาพต่อที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน 2) มีความปรารถนาให้บุคคลดำรงอยู่และให้มีชีวิตอยู่เพื่อตัวเอง 3) มีการใช้เวลาอยู่ด้วยกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ลักษณะของคนที่เป็นมิตรกันมักจะใช้เวลาอยู่ร่วมกัน เพราะว่ามีมิตรภาพนั้นเป็นการคบค้าสมาคมกัน คนที่รักกันหรือมีมิตรภาพที่ดีต่อกันจะชอบพบปะกับคนที่เขารักมากที่สุด 4) มีความปรารถนาเดียวกันกับเรา และ 5) ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเรา

การศึกษาเกี่ยวกับความรักไม่ใช่เรื่องง่ายนัก เพราะว่าการให้คุณค่าและความหมายของความรักนั้นแตกต่างกันออกไปตามทัศนะของแต่ละบุคคล ถึงแม้ว่านักวิจัยหลายท่านพยายามที่จะศึกษาว่าความรักนั้นคืออะไร เพื่อให้ได้ความหมายของความรักที่ชัดเจนในความหมายเดียว แต่ในท้ายที่สุดก็ไม่สามารถระบุความหมายของความรักเพียงความหมายเดียวได้ เนื่องจากความรักสามารถจำแนกได้หลายมุมมอง หลายมิติ ทั้งในด้านทัศนคติ อารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อบุคคลหรือวัตถุสิ่งของ อีกทั้งคำที่สะท้อนถึงความรักนั้นยังมีอยู่หลายคำอีกด้วย (Susan and Hendrick, 1987 cited in Sternberg and Weis, 2006)

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรักที่ผ่านมามีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความหมายของความรักไว้ว่า ผู้ศึกษาวิจัยจำเป็นต้องเข้าใจถึงบริบทและสภาพแวดล้อมของกลุ่มบุคคลที่กำลังศึกษา เนื่องด้วยปัจจัยแวดล้อมนี้จะเป็นส่วนสำคัญที่หล่อหลอมบุคคลให้มีความเข้าใจและความหมายของความรักที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งการที่ผู้วิจัยเข้าใจบริบทของผู้ให้ข้อมูลจะช่วยให้สามารถเลือกใช้คำที่ตรงกับความเป็นจริงของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งการศึกษาวิจัยจำเป็นต้องใช้คำต่าง ๆ เพื่อบรรยายทัศนคติ อารมณ์ ความรู้สึกและพฤติกรรมเกี่ยวกับความรักที่มีต่อบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนการเข้าใจบริบทของผู้ให้ข้อมูลสามารถทำได้โดยการทำความรู้จักกับตัวผู้ให้ข้อมูลและสภาพแวดล้อมของผู้ให้ข้อมูลด้วย (Bersheid, 2006 cited in Sternberg and Weis, 2006 p. 173) อย่างไรก็ตาม Hemingway (1955 cited in Sternberg and Weis, 2006) กล่าวว่า การบอกเล่า

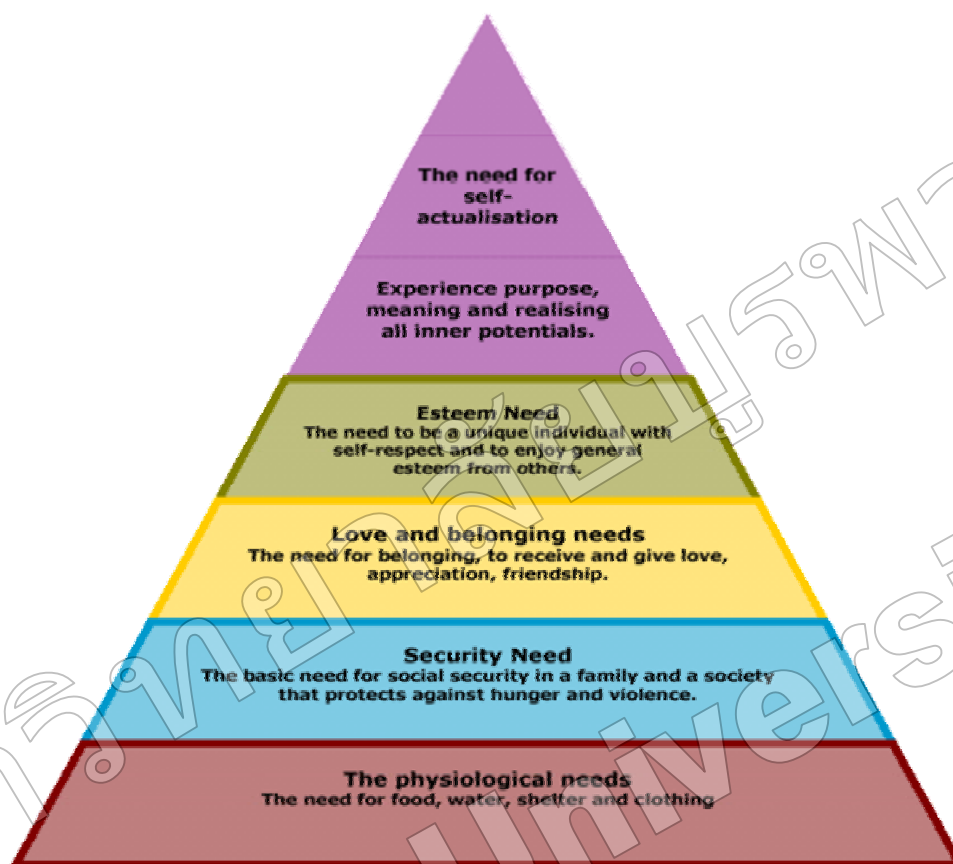
ถึงความหมายของความรักนั้นเป็นเรื่องยากที่จะเขียนบรรยายความหมายออกมาเพียงแค่ประโยคเดียว ซึ่งในการเขียนโดยทั่วไปแล้วนิยมเขียนบรรยายออกมาด้วยประโยคสั้น ๆ และไม่ใช่คำที่ฟุ่มเฟือย จากการศึกษาของ Rubin (1988 cited in Sternberg and Weis, 2006) ได้แนะนำเกี่ยวกับการเขียนเพื่อสื่อสารถึงความหมายของความรักในตัวบุคคลว่าควรใช้คำศัพท์ที่เข้าใจได้ง่าย การศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความรักถือได้ว่าเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณของมนุษย์ที่มีความสลับซับซ้อน ทั้งนี้ความหมายและคุณค่าของความรักนั้นจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์และจะมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของแต่ละบุคคล การศึกษาความหมายของความรักนี้ยังจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในสภาพแวดล้อมและบริบทของผู้ที่จะศึกษา เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นตัวหล่อหลอมที่สำคัญทำให้นักคนมีวิถีชีวิตและมุมมอง ตลอดจน ความเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ และโลกภายนอกแตกต่างกันออกไป อันนำมาซึ่งการนิยาม ความหมาย และคุณค่าของความรักที่มีมิติอันหลากหลายแตกต่างกันออกไปตามปัจเจกบุคคล

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรัก

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความรักคือ ความรักในทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory) ความรักในทฤษฎีการดูแลมนุษย์ของวัตสัน (Human Care Theory) และทฤษฎีความรักของ Fromm ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความรักในทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory)

Maslow (อรพรรณ ลีอนุวัชชัย, 2549 และ ชัชรี นฤทุม, 2545) ได้สะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนต้องการความรักหรือต้องการที่จะเป็นที่รักของผู้อื่น ความรักเป็นความต้องการพื้นฐานลำดับที่สามของมนุษย์ที่จำเป็นต้องได้รับการตอบสนอง ทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ที่จะเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นซึ่งมีอยู่ 5 ลำดับ ได้แก่ ขั้นแรก คือความต้องการทางกาย (Physical Needs) ขั้นสอง คือความต้องการความมั่นคง ปลอดภัย (Safety and Security Needs) ขั้นสาม คือความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs) ขั้นสี่ คือความต้องการการยอมรับนับถือจากผู้อื่น (Self-esteem Needs) และ ขั้นห้า คือความต้องการเป็นตัวตนอันแท้จริงของตนเอง (Self-actualization Needs) ดังแสดงในภาพ 1

ภาพที่ 1 Maslow's Hierarchy of Needs and Subpersonality Work (Sorensen Kenneth, 2006)

มนุษย์จำเป็นต้องได้รับการตอบสนองหรือได้รับความพึงพอใจในลำดับขั้นความต้องการที่ต่ำสุดก่อนจึงจะสามารถผ่านพ้นไปสู่ความต้องการที่อยู่ในลำดับขั้นที่สูงขึ้นได้ กล่าวคือ มนุษย์ต้องได้รับการตอบสนองความต้องการทางกาย (Physiological Needs) ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย เป็นลำดับแรกก่อน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จัดเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีชีวิตรอดแล้วก็จะต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต (Safety Needs) เป็นความต้องการลำดับขั้นที่สอง มนุษย์จะเริ่มสนใจและเอาใจใส่กับความปลอดภัยของตนเองมากขึ้น เช่น คำนึงถึงความปลอดภัยของอาหาร สารพิษที่ติดมากับอาหาร คุณค่าของสารอาหารที่ตนรับประทานเข้าไป เมื่อมนุษย์ได้รับความพึงพอใจในด้านความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตแล้วมนุษย์จะมีความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ (Love and Belongingness Needs) เป็นลำดับต่อมา ในขั้นของความต้องการนี้มนุษย์จะเริ่มมองหาความรักจากผู้อื่น ต้องการได้รับความรักจากผู้อื่นและต้องการที่จะเป็นเจ้าของสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองครอบครองอยู่ตลอดไป อาทิ ต้องการให้พ่อแม่ พี่น้อง คนรัก รักตนเพียงคนเดียว ไม่ต้องการให้ไปรักคนอื่น หลังจากผ่านขั้นความต้องการดังกล่าวนี้ มนุษย์มี

ความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับนับถือจากผู้อื่น (Self-esteem Needs) ในลำดับขั้นความต้องการนี้ จะทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถ มีประโยชน์ ต่อสังคม และในลำดับขั้นสุดท้าย มนุษย์มีความต้องการที่จะเป็นตัวตนอันแท้จริงของตนเอง (Self-actualization Needs) ซึ่งถือว่าเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ ในขั้นความต้องการนี้ มนุษย์จะเริ่มลดความต้องการจากภายนอกลงและหันมาสนใจสิ่งที่ตนเองมีและเป็นผู้ต้องการที่จะรู้จักและเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ความต้องการในขั้นนี้มักจะเกิดขึ้นได้ยาก เพราะบุคคลจะต้องผ่านความต้องการในขั้นอื่น ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นก่อน อีกทั้งบุคคลจะต้องเข้าใจชีวิตเป็นอย่างดีจึงจะบรรลุความต้องการในขั้นนี้ได้ อย่างไรก็ตาม หากบุคคลไม่ได้รับความพึงพอใจในความต้องการอย่างหนึ่งอย่างใด บุคคลก็จะอยู่ภายใต้ความต้องการนั้นตลอดไป ซึ่งจะทำให้ความต้องการอื่นที่อยู่ในขั้นที่สูงขึ้นไปไม่ปรากฏหรือกลายเป็นความต้องการลำดับรองลงมาได้ การอยู่ในสภาวะดังกล่าวนี้จะเป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตและการพัฒนาของมนุษย์ที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ทรงคุณค่าและมีความหมายได้

ความรักในทฤษฎีการดูแลมนุษย์ของวัตสัน (Human Care Theory)

Watson (2005 อ้างถึงใน สายใจ พัวพันธ์, 2551) เชื่อว่ามนุษย์ไม่ได้เป็นแค่ชิ้นส่วนที่มาประกอบกันเท่านั้น แต่ชีวิตมนุษย์ประกอบไปด้วย กาย จิตและวิญญาณที่ดำรงอยู่ในธรรมชาติอย่างสมานฉันท์และกลมกลืนโดยที่มนุษย์แสดงออกถึงความเป็นตัวตน (Self) ที่แท้จริงของตนเองออกมา และตัวตนของมนุษย์จะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการแปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา สภาวะและสิ่งแวดล้อม โดยที่ประสบการณ์ใหม่หรือสิ่งที่พบเจอในวันนี้จะถูกแปรเปลี่ยนเป็นความรู้ที่จะเป็นเงื่อนไขของประสบการณ์ในครั้งต่อไป นอกจากนี้ วัตสันยังตระหนักว่า สิ่งเดียวที่มีค่าสูงสุดในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ก็คือ ความรัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงและผันผวนอย่างมากในโลกใบนี้

ความรักตามทัศนะของวัตสัน (Watson, 2008) เป็นความรักที่กล่าวถึงในหลายแง่มุม กล่าวคือ ความรักที่มีต่อตนเอง ผู้อื่น การดำเนินชีวิต เป้าหมาย หน้าที่การงาน รวมไปถึงความทุกข์ยากที่จำเป็นต้องเผชิญอีกด้วย นั่นหมายถึง ความรักเป็นตัวขับเคลื่อนและเป็นสิ่งสำคัญที่ผลักดัน ทำให้บุคคลมีอิสระ เสรีภาพ หลุดพ้นจากพันธนาการแห่งความทุกข์ทั้งปวง (ความขมขื่น ความโลภ การแก่งแย่ง ชิงดีชิงเด่นกัน) ดังนั้น ความรักจึงเปรียบเสมือนลมหายใจที่จะหล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ให้กลับมามีชีวิตชีวาขึ้นใหม่ได้อีกครั้งหนึ่ง ด้วยเพราะความมหัศจรรย์และความสวยงามของความรักนี้จะเป็นตัวขยายให้บุคคลมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเกินจากขอบเขตหรือความจำกัดของตนเอง และเป็นแรงขับเคลื่อนที่ทำให้บุคคลสร้างสรรค์บางสิ่งบางอย่างเพื่อตนเองและผู้อื่นด้วย ผลที่ตามมาที่มีต่อสังคมของมนุษย์คือก่อให้เกิดความสามัคคีปรองดองกัน การยอมรับกันและกัน ชีวิตมี

ความชื่นชมยินดี และในที่สุดก็จะนำไปสู่ชีวิตของมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความบริบูรณ์ซึ่งเปรียบได้กับการสัมผัสกับสิ่งที่ประเสริฐล้ำค่ามากที่สุดในชีวิตนี้

การดูแลมนุษย์ตามมุมมองของวัดสัน (อ้างอิงใน สายใจ พัวพันธ์, 2551) จึงมุ่งเน้นที่ “กระบวนการดูแลมนุษย์ด้วยความรักและเมตตา” ซึ่งเป็นกระบวนการใช้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเอง โดยมุ่งหวังที่จะปกป้อง ช่วยเหลือ และดำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นมนุษย์ด้วยกระทำด้วยความรักและเมตตาต่อผู้อื่น ความรักจะช่วยเปิดพื้นที่ให้มีการเปิดเผยตน นำไปสู่ความเข้าใจในตัวตนและการเยียวยาตนเอง เกิดความรู้สึกเชื่อมโยงถึงผู้อื่น สู้กรวดดูแล ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน กระทำสิ่งที่ดีให้กันและกัน ขยายวงกว้างไปสู่สังคมและโลก ด้วยเหตุนี้ บทบาทและหน้าที่ของบุคลากรด้านการรักษาพยาบาลจึงมีหน้าที่สำคัญและมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อช่วยให้บุคคลที่มีความเจ็บป่วย ความทุกข์ ความเจ็บปวด และความมีดমনสับสน ได้มองทุกอย่างในชีวิตอย่างเข้าใจ สามารถเรียนรู้จากสถานการณ์อย่างเข้าใจ และสามารถเยียวยาภายในตนเองได้ การดูแลมนุษย์ของวัดสันมุ่งเน้นให้บุคคลดำเนินชีวิตทั้งทางด้านกาย จิต และจิตวิญญาณด้วยความกลมกลืนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายนอกได้ในทุกสถานการณ์

ทฤษฎีความรักของ Fromm

Fromm (1962 and Kramer, 2006) นักจิตวิทยาชาวเยอรมัน ได้อธิบายเกี่ยวกับความรักว่าเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ปรารถนาจะกระทำคุณประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น ความรักนี้จึงไม่ใช่การกระทำที่ผู้อื่นเกิดความหลงใหลหรือคลั่งไคล้ Fromm เรียกความรักนี้ว่า ความรักแบบวุฒิภาวะ (Mature Love) คุณลักษณะของความรักนี้จึงมักถูกมองในสถานะของผู้ให้เป็นสำคัญ ซึ่งการให้ดังกล่าวนี้ไม่ได้เป็นการขอมลสิ่งหรือสูญเสียบางสิ่งบางอย่างจนทำให้บุคคลรู้สึกปราศจากความชื่นชมยินดี แต่การให้ที่ว่าเป็นความสามารถหรือศักยภาพสูงสุดที่บุคคลสามารถแสดงออกเพื่อผู้อื่นอันจะทำให้บุคคลได้รับรู้ถึงพลัง ความเข้มแข็งและคุณค่าที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตนเอง และเมื่อบุคคลนั้นได้สัมผัสถึงสิ่งเหล่านี้ก็จะเกิดความชื่นชมยินดีขึ้น สามารถจำแนกพฤติกรรมที่จัดว่าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของความรักในทุกรูปแบบได้ 4 ประการ คือ

ประการแรก การดูแลเอาใจใส่ (Care) หมายถึง การเฝ้าทะนุถนอมด้วยความห่วงใย เป็นความสนใจในความต้องการของบุคคลที่ตนรักด้วยความจริงใจ และไม่ละเลยในสิ่งที่เป็นความจำเป็นของชีวิต โดยครอบคลุมถึงความเป็นอยู่ของชีวิตในทุกด้าน เช่น ความต้องการในชีวิตประจำวัน สุขภาพและอนามัย อาหารการกิน การศึกษาเล่าเรียน ค่าใช้จ่าย การเดินทาง การคบเพื่อน ความสุขหรือทุกข์ของคนที่เรารัก เป็นต้น โดยปรารถนาให้คนที่ตนรักมีชีวิตที่ดี และเจริญขึ้นอย่างมีความสุข

ประการที่สอง ความรับผิดชอบ (Responsibility) คือความสามารถและความพร้อมที่จะตอบสนองความต้องการของบุคคลทั้งในสิ่งที่แสดงออกมาและไม่ได้แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมและสิ่งที่อยู่ภายในใจด้วยการกระทำที่มาจากความสมัครใจและความเต็มใจ

ประการที่สาม การให้เกียรติซึ่งกันและกัน (Respect) คือการยอมรับผู้อื่นอย่างที่เขาเป็นอยู่ โดยตระหนักถึงความเป็นตัวตนอย่างที่เขาเป็น ซึ่งมีความพิเศษเฉพาะ เขาเป็นเพียงบุคคลเดียวในโลกนี้ที่ไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือนบุคคลต้องให้เกียรติและยอมรับคนที่ตนรักในฐานะมนุษย์คนหนึ่งที่มีศักดิ์ศรี ตลอดจนคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและให้ความเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล ประการนี้ให้ผู้อื่นได้เติบโตขึ้นในแบบของตนเอง ดำเนินตามอุดมการณ์และวิถีทางของเขา ไม่ใช่ตามความต้องการของเราหรือเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

ประการที่สี่ ความรู้และความเข้าใจคนที่ตนรัก (Knowledge and Understanding) แท้จริงแล้วความรู้มีอยู่อย่างมากมายแต่ความรู้ในแง่มุมของความรักนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งจะทำให้บุคคลนั้นได้รู้เกี่ยวกับคนที่ตนรัก อาทิ รู้จุดอ่อน จุดแข็ง อุปนิสัย ความชอบหรือไม่ชอบ เป็นต้น และความเข้าใจจะเกิดจากการมองผู้อื่นโดยไม่ใช้มุมมองของตนไปตัดสินเขา มองเขาอย่างที่เขาเป็นอยู่ ความรู้และเข้าใจมีผลต่อพฤติกรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ ถ้าบุคคลขาดความรู้และความเข้าใจก็จะไม่สามารถให้การดูแลและรับผิดชอบคนที่ตนรักได้ และถ้าหากไม่มีความเข้าใจในคนที่ตนรัก ก็จะไม่สามารถแสดงออกถึงการให้เกียรติกันและกันได้

วัยรุ่น

คำว่า “วัยรุ่น” ในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า Adolescence คำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินคือ Adolescere แปลว่า พัฒนาการสู่ความเจริญเติบโต พ้นจากความเป็นเด็ก (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545, หน้า 330) นักการศึกษา นักจิตวิทยา และจิตแพทย์ได้ให้ความหมายของวัยรุ่นไว้คล้ายคลึงกันโดยกล่าวว่า วัยรุ่น (Adolescence) เป็นวัยที่จัดอยู่ในช่วงระยะเวลาระหว่างวัยเด็กกับผู้ใหญ่หรือเป็นวัยเปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ เด็กในช่วงวัยนี้จะมีการเจริญเติบโตอย่างมากและรวดเร็วทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ/ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา (เพ็ญพิไล ฤทธาภรณ์, 2549; ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545; กนกกร สุนทรขจิต, 2545 และวันเพ็ญ บุญประกอบ, 2545) ช่วงของวัยรุ่นจะอยู่ระหว่างอายุ 10-21 ปี ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะคือ 1) วัยรุ่นตอนต้น คือเด็กที่มีช่วงอายุระหว่าง 10-15 ปี และ 2) วัยรุ่นตอนปลาย คือเด็กที่มีช่วงอายุระหว่าง 16-20 ปี หลังจากนั้นวัยรุ่นจะเริ่มเข้าสู่วัยหนุ่มสาว

ตั้งแต่อายุ 20 ปีขึ้นไป (เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์, 2549 และวันเพ็ญ บุญประกอบ, 2545) อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันช่วงของความเป็นวัยรุ่นได้ขยายออกมากขึ้น เนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น การได้รับโภชนาการที่เพียงพอสำหรับร่างกาย การอยู่ในช่วงของการศึกษาอันยาวนาน รูปแบบการใช้ชีวิตแบบสมัยใหม่ เป็นต้น ทำให้บุคคลที่อยู่วัยเด็กเข้าสู่วัยรุ่นเร็วขึ้น แต่จะพ้นจากความเป็นวัยรุ่นหรือเริ่มเข้าสู่ผู้ใหญ่ช้าลง การแบ่งช่วงอายุของวัยรุ่นจึงมีการแบ่งในรูปแบบอื่นอีก แต่ในงานวิจัยนี้ใช้แบบที่อธิบายข้างต้น

พัฒนาการของวัยรุ่น

การเข้าสู่วัยรุ่นของเด็กแต่ละคนนั้นมีความเร็วช้าแตกต่างกันออกไป บางคนอาจจะป็นหนุ่มเป็นสาวเร็วกว่าคนอื่น ๆ ในขณะที่บางคนอาจจะช้ากว่าแต่ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ (จันทจิรา พุกษานานนท์, 2547 อ้างถึงใน ศรีวรรณ มีคุณ, 2548) จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับพัฒนาการของวัยรุ่นพบว่า ในช่วงวัยรุ่น เด็กมีพัฒนาการเกิดขึ้นหลายด้าน อาทิ พัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังต่อไปนี้

1. ด้านร่างกาย วัยรุ่นจะมีการเจริญเติบโตทางร่างกายอย่างรวดเร็วพอ ๆ กับวัยทารก (Newman and Newman, 1991) การเจริญเติบโตของวัยรุ่นแต่ละคนอาจจะมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ บางคนมีการเจริญเติบโตอย่างสม่ำเสมอ แต่บางคนอาจจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงแรก ในขณะที่บางคนอาจจะป็นเด็กนานกว่าคนอื่นแล้วจึงเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในภายหลังก็ได้ (สุวัชย์ อินทรประเสริฐ, 2552) อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วเด็กในวัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างมากในช่วงแรกจนส่งผลให้เห็นลักษณะเฉพาะเพศของตนเองชัดเจนขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากการทำงานของฮอร์โมนซึ่งเป็นสารเคมีที่สร้างมาจากต่อมไร้ท่อเพื่อทำหน้าที่กระตุ้นเนื้อเยื่อและอวัยวะในร่างกายให้มีการเจริญเติบโต (Edelman and Mandle, 1994; เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์, 2549; ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2545 และวันเพ็ญ บุญประกอบ, 2545) โดยสรุปแล้ว การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายของวัยรุ่นมีทั้งการเปลี่ยนแปลงภายใน อาทิ การทำงานของต่อมบางชนิด การผลิตเซลล์สืบพันธุ์ในเด็กชาย การมีประจำเดือนของเด็กหญิง เป็นต้น และการเปลี่ยนแปลงภายนอก อาทิ ส่วนสูง น้ำหนัก รูปร่าง สัดส่วนของร่างกาย เป็นต้น

2. ด้านจิตใจ พัฒนาการด้านจิตใจของวัยรุ่นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ อาทิ การเปลี่ยนแปลงของระดับฮอร์โมนจากต่อมเพศ บุคลิกภาพดั้งเดิมของเด็กซึ่งเป็นผลมาจากการเลี้ยงดูในวัยเด็ก ขนาดของครอบครัว สัมพันธภาพระหว่างเด็กกับผู้เลี้ยงดู และสภาพเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549 และกนกกร สุนทรขจิต, 2545) พัฒนาการทางด้านจิตใจของวัยรุ่นที่สำคัญมีดังนี้

2.1 ต้องการแสวงหาเอกลักษณ์แห่งตน อิริคสัน (อ้างถึงใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549) เชื่อว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการแสวงหาเอกลักษณ์แห่งตนเพื่อที่จะรู้จักตนเองในแง่มุมต่าง ๆ มากขึ้น เช่น ความชอบ ความสนใจ ความปรารถนาในชีวิต ปรัชญาในชีวิต อาชีพที่ตนประสงค์ เพื่อนต่างเพศที่ตนปรารถนาจะคบหรือที่จะเลือกเป็นคู่ชีวิต ความถนัดเฉพาะตน เป็นต้น คล้ายคลึงกับ สุวชัย อินทรประเสริฐ (2552) ที่อธิบายว่าการค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองเป็นงานที่สำคัญในช่วงวัยรุ่น กล่าวคือ วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการแสวงหาตัวตนของตนเองที่อยากเป็น โดยเป็นสิ่งที่พอเป็นไปได้ ถูกใจตนเองและคนรอบข้าง ค้นหาคุณสมบัติต่าง ๆ ที่จะประกอบขึ้นเป็นตัวเองที่คิดว่ามีความเหมาะสมกับตัวเองมากที่สุด เช่น การแต่งตัว นิสัยใจคอ วิชาสาขาที่จะเรียน งานที่จะทำ ลักษณะของเพื่อนที่จะคบ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เด็กในวัยนี้ถือว่าเป็นวัยที่ยังไม่สามารถรู้จักตนเองดีพอในทุกแง่มุม ซึ่งอิริคสัน (อ้างถึงใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549 หน้า 40) กล่าวไว้ว่า ถ้าเด็กวัยรุ่นคนใดคิดว่ารู้จักตนเองดีหมดทุกด้านแสดงว่าเด็กวัยรุ่นผู้นั้นหลงตัวเองหรือยกตัวเอง แต่ถ้าหากเด็กวัยนี้มองไม่เห็นภาพของตนเอง (self) เลยก็จะมีบุคลิกภาพหรืออัตลักษณ์ที่สับสนได้ จะเห็นได้ว่าการแสวงหาเอกลักษณ์แห่งตนเป็นพัฒนาการที่มีความสำคัญในช่วงวัยรุ่น

2.2 ต้องการเป็นอิสระ ในช่วงวัยรุ่น เด็กจะเริ่มมีความรู้สึกนึกคิดและต้องการที่จะเป็นตัวของตัวเอง ส่งผลให้เด็กเริ่มแยกตัวออกจากการดูแลของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง แยกตัวอยู่ตามลำพัง วางตัวห่างจากพ่อแม่ ไม่อยากไปไหนมาไหนกับพ่อแม่ เริ่มเรียนรู้ที่จะตัดสินใจและรับผิดชอบการตัดสินใจของตนเองและผลต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น มีความอยากรู้อยากลองและชอบแสดงออก สิ่งที่จะสะท้อนถึงความต้องการเป็นอิสระของวัยรุ่นอีกประการหนึ่งคือเริ่มมีการคิด วิพากษ์วิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็นซึ่งบางครั้งอาจจะไม่ตรงกับความคิดเห็นของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ในขณะที่เด็กวัยรุ่นบางคนแสดงออกถึงความต้องการอิสระทางการแต่งตัวที่เด่นสะดุดตาหรือแปลกตาทั้งเสื้อผ้าและทรงผม เช่น ใส่เสื้อผ้ามีแฟชั่นที่ดึงดูดสายตาผู้อื่น ตัดทรงผมที่แปลกตา ย้อมสีผมให้แตกต่างจากผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งการแสดงพฤติกรรมเหล่านี้ของเด็กวัยรุ่นอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งกับผู้ใหญ่และอาจถูกสังคมมองว่าวัยรุ่นมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ (วันเพ็ญ บุญประกอบ, 2545; กนกกร สุนทรขจิต, 2545 และวิลาสินี แดงมะแจ้ง, 2545)

2.3 ต้องการเป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อน เด็กวัยรุ่นจะมีพฤติกรรมเลียนแบบกลุ่มเพื่อนและผู้อื่นที่ตนชื่นชอบ เพราะเด็กวัยนี้มีความกังวลอย่างมากว่าคนอื่น ๆ โดยเฉพาะเพื่อนว่าจะมองตนอย่างไร นอกจากนี้ยังมีความรู้สึกกลัวว่าจะแตกต่างไปจากคนอื่น ๆ และกลัวการถูกเปรียบเทียบ การปฏิบัติตัวที่คล้ายกับกลุ่มเพื่อนของเด็กวัยนี้ เช่น การแต่งตัว แต่งหน้า แต่งทรงผมตามสมัยนิยม เป็นต้น (จันทร์จิรา พุกยานานนท์, 2546 อ้างถึงใน ศรีวรรณ มีคุณ, 2548 และวันเพ็ญ บุญประกอบ, 2545)

3. ด้านอารมณ์ พัฒนาการด้านอารมณ์เกิดจากการก่อประสานกันของพันธุกรรม และปฏิกิริยาที่เกิดจากสัมพันธภาพระหว่างเด็กกับผู้เลี้ยงดูตั้งแต่วัยเด็ก (สุวชัย อินทรประเสริฐ, 2552) นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ของวัยรุ่นก็ยังเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของระดับฮอร์โมนเพศในร่างกายด้วย โดยทั่วไปแล้ววัยรุ่นมีลักษณะอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงง่ายและรุนแรง (กนกกร สุนทรขจิต, 2545) จนมีคำกล่าวถึงวัยรุ่นว่า “วัยแห่งอารมณ์พายุঝঝ” (Storm and Stress) ลักษณะอารมณ์ที่พบในวัยรุ่น เช่น โกรธง่ายหายเร็ว อารมณ์ร้อน รักแรง เกลียดแรง เป็นต้น ทั้งนี้ อารมณ์ของเด็กวัยรุ่นจะแตกต่างกันในแต่ละระยะ กล่าวคือ ในช่วงวัยรุ่นตอนต้นเด็กจะมีอารมณ์ หว่นไหวน้อย เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนกลางเด็กจะมีอารมณ์ที่เข้มข้นขึ้นคือ มีอารมณ์ที่รุนแรง เปลี่ยนแปลงง่าย และไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดั่งใจอีกทั้ง ยังสามารถแสดงอารมณ์ออกมาได้ ในรูปแบบต่าง ๆ กันด้วย เช่น แบบพลุ่งพล่าน แบบเก็บกด หรือดีใจตัวเอง เป็นต้น และ วัยรุ่นตอนปลายจะแสดงออกทางอารมณ์ได้ดีขึ้น มีความมั่นคงทางอารมณ์มากขึ้น (เสาวลักษณ์ สุวพันธ์, 2547)

4. ด้านสังคม พัฒนาการทางสังคมของวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงไปจากวัยเด็กอย่างชัดเจน กล่าวคือ เปลี่ยนแปลงจากสัมพันธภาพแบบภาวะพึ่งพาผู้อื่นเป็นสัมพันธภาพในแบบที่ต้องเรียนรู้ ร่วมกับบุคคลอื่นและจากสังคมรอบด้าน ส่งผลให้วัยรุ่นต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทั้ง ในตนเองและกับบุคคลรอบข้างด้วย ซึ่งอาจทำให้ประสบกับปัญหาการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าหากวัยรุ่นสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม และสามารถดำเนินชีวิตในช่วงเวลานี้ให้ผ่านพ้นไปได้อย่างราบรื่น วัยรุ่นก็จะเจริญเติบโตเข้าสู่ วัยผู้ใหญ่ได้ด้วยดี อีกทั้งยังจะสามารถจัดการกับชีวิตในวัยผู้ใหญ่ได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2546) วัยรุ่นมีลักษณะทางสังคมที่เด่นชัดคือการมีเพื่อนสนิทหรือกลุ่มเพื่อนโดยถือว่า เพื่อนเป็นสิ่งสำคัญที่วัยรุ่นทุกคนต้องมี และจะให้ความสำคัญกับเพื่อนอย่างมาก โดยปกติแล้ว วัยรุ่นมักคบกับเพื่อนเพศเดียวกันหรือเพื่อนที่มีความคล้ายกับตัวเองหรือเพื่อนในแบบที่ตนเอง อยากจะเป็น Sullivan (ดวงใจ กสาดิกุล, 2536) อธิบายว่า เด็กวัยรุ่นมีเพื่อนเพื่อเรียนรู้บทบาท กฎเกณฑ์ทางสังคม ซึ่งเป็นรากฐานของการมีมนุษยสัมพันธ์และการปรับตัวกับผู้อื่น การมีเพื่อน ยังมีส่วนช่วยให้บุคคลในวัยนี้ตระหนักว่าตนเองมีคุณค่า มีผู้อื่นมาเข้าใจ เรียนรู้ที่จะลด ความเอาแต่ใจตนเองลง การได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนจะทำให้เด็กวัยนี้เกิดความมั่นใจ และ มีความภาคภูมิใจในตนเองด้วย ตลอดจนเพื่อนยังเป็นทั้งผู้ให้กำลังใจ ผู้รู้ใจ เข้าใจปัญหาวัยรุ่น ด้วยกัน และเป็นแหล่งเสริมพลังในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย

5. ด้านสติปัญญา เมื่อเด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่นจะมีการพัฒนาด้านสติปัญญาสมบูรณ์มากขึ้น เนื่องจากมีพัฒนาการทางพุทธิปัญญาจากขั้นปฏิบัติการด้วยรูปธรรมเป็นขั้นปฏิบัติการด้วย

นามธรรม (เพ็ญพิไล ฤทธาณานนท์, 2549 และวันเพ็ญ บุญประกอบ, 2545) วัยรุ่นจะมีความคิดแบบนามธรรมดีมากขึ้น กล่าวคือ สามารถเรียนรู้และเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งขึ้น เช่น รู้จักสังเกตความรู้สึกของคนอื่น รู้จักแยกแยะความชอบและไม่ชอบได้ เป็นต้น สามารถเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้อย่างชัดเจนมากขึ้น เช่น ความสัมพันธ์ ปรัชญา ศาสนา วัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตั้งสมมติฐาน ความเป็นไปได้ การคาดการณ์ การค้นหาข้อมูลและนำเหตุผลมาอ้างอิง มองสิ่งต่าง ๆ ได้ตามความเป็นจริงมากขึ้นตามลำดับ เช่น เด็กวัยนี้จะรับรู้บ้างครั้งเราอาจจะคิดถึงความเป็นไปได้ของคำพูดแทนที่จะตัดสินจากสิ่งที่มีหลักฐานและพิสูจน์ได้ เป็นต้น การพัฒนาด้านสติปัญญาของวัยรุ่นส่งผลให้เด็กมีความรู้และทักษะในเรื่องจำเพาะต่าง ๆ และทำให้สามารถทำงานได้อย่างดีมากขึ้น นอกจากนี้ เด็กในวัยนี้ยังสามารถใช้ความคิดได้ดี คิดเป็น และคิดได้หลายด้าน จึงทำให้เด็กวัยนี้สามารถตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้

ดังที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า วัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ถ้าหากเด็กวัยรุ่นมีพัฒนาการในทุกด้านเหล่านี้เป็นไปด้วยดีก็จะส่งผลให้เด็กวัยนี้สามารถเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่และดำเนินชีวิตในวัยผู้ใหญ่ได้อย่างดีด้วย แต่ถ้าหากเด็กวัยนี้มีพัฒนาการที่ไม่ราบรื่นในด้านใดด้านหนึ่ง จะส่งผลเสียต่อพัฒนาการด้านอื่น และการเจริญสู่ผู้ใหญ่ด้วยเช่นกัน วัยรุ่นมีการพัฒนาโลกภายในของตนเองเพื่อให้ตนอยู่กับโลกภายนอกได้ ถ้าหากโลกภายในของวัยรุ่นมีการเจริญเติบโตอย่างดีเขาก็จะสามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างดีและสามารถขยายขอบเขตเพื่อที่จะทำหน้าที่ต่อบุคคลอื่นได้อย่างดีด้วย ในขณะเดียวกัน หากวัยรุ่นมีโลกภายนอกที่ดี ที่เขาสามารถทำหน้าที่ในฐานะเพื่อนมนุษย์ของบุคคลอื่นได้อย่างดี จะส่งผลให้วัยรุ่นมีชีวิตที่เจริญพัฒนามากยิ่งขึ้นด้วย

ปัจจุบันมีวัยรุ่นที่มีเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นอยู่เป็นจำนวนมากในสังคม โดยเห็นได้จาก การนำเสนอข่าวทางโทรทัศน์เกี่ยวกับนักเรียน นักศึกษาขกพวกตีกันอยู่บ่อยครั้ง จากสถิติของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กองบัญชาการตำรวจนครบาล ปี พ.ศ.2551 ถึง พ.ศ.2552

(http://www.thaipbs.or.th/s1000_obj/front_page/page/1037.html?content_id=204225) มีจำนวนนักเรียน นักศึกษาขกพวกตีกันเพิ่มมากขึ้นเกือบเท่าตัว ผู้วิจัยในฐานะพยาบาลวิชาชีพด้านสุขภาพจิตและจิตเวช ซึ่งทำงานทั้งด้านส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสุขภาพ จึงสนใจศึกษาวิจัยในกลุ่มวัยรุ่นที่ก่อเหตุทะเลาะวิวาท

พฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น

ความหมายของพฤติกรรมทะเลาะวิวาท

คำว่า “ทะเลาะวิวาท” สามารถแยกคำออกเป็น 2 ส่วนที่สำคัญ คือ “ทะเลาะ” ซึ่งหมายถึง ทู่เถียงด้วยความโกรธ การโต้เถียง การเป็นปากเป็นเสียงกัน ในขณะที่เดียวกัน คำว่า “วิวาท” ก็ยังคงให้ความหมายเฉกเช่นเดียวกับคำว่าทะเลาะ ซึ่งโดยปกติแล้วสองคำนี้มักจะใช้ควบคู่กันเป็นคำคำเดียว (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542 และพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ, 2531)

ในมุมมองของกองสารวัตรนักเรียน (2526) ได้ให้ความหมายของการทะเลาะวิวาทไว้ว่าเป็นการใช้กำลังทำร้ายซึ่งกันและกันของกลุ่มนักเรียนหรือนักศึกษาทั้งในสถาบันการศึกษาเดียวกันหรือต่างสถาบันการศึกษากันได้ แม้ความหมายนี้จะถูกกล่าวไว้นานแล้ว แต่ปัจจุบันยังคงมีการใช้ความหมายดังกล่าวอยู่ พฤติกรรมของกลุ่มนักเรียนหรือนักศึกษาที่ทะเลาะกันนี้อาจเป็นการโต้เถียงกันทางวาจาและการใช้กำลังหรืออาวุธ ตลอดจนอาจนำวัตถุสิ่งของมาใช้แทนอาวุธเข้าทำร้ายซึ่งกันและกันจนได้รับการบาดเจ็บหรือความเสียหายที่เกิดขึ้น (สุภาวิ มั่นจิระ, 2547 และอุดมรัตน์ เชาววิวัฒน์, 2536) ในมิติทางด้านจิตใจนั้น การใช้ความรุนแรงในหมู่วัยรุ่นยังถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้เพื่อแสดงออกถึงความรักของบุคคลที่มีต่อกลุ่มหรือพวกพ้องของตนเองก็ได้ (ปนัดดา ชานาญสุข, 2551)

ปัจจัยส่งเสริมพฤติกรรมทะเลาะวิวาทในวัยรุ่น

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทะเลาะวิวาทที่ผ่านมาได้นำเสนอปัจจัยที่อาจนำไปสู่การส่งเสริมการทะเลาะวิวาทของเด็กนักเรียน/นักศึกษาไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านตัวนักเรียน/นักศึกษา 2) ปัจจัยด้านครอบครัว 3) ปัจจัยด้านสถานศึกษา และ 4) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายนอก (สุภาวิ มั่นจิระ, 2547 และสุภาพันธุ์ รื่นสำราญ, 2525) ถึงแม้ว่าจะเป็นผลการศึกษาที่ผ่านมาแล้วก็ตาม แต่ในปัจจุบันนี้เรายังคงได้รับข่าวสารดังเช่นที่เคยศึกษาไว้จากสื่อต่าง ๆ ซึ่งรายละเอียดของปัจจัยส่งเสริมพฤติกรรมทะเลาะวิวาทในวัยรุ่นมีดังต่อไปนี้

ปัจจัยที่ 1 คือ ด้านตัวนักเรียน/ นักศึกษา สังคมมองว่าตัวนักเรียน/ นักศึกษาที่ก่อเหตุทะเลาะวิวาทเป็นเด็กที่มีนิสัยเกร ในขณะเดียวกันเด็กกลุ่มนี้มีความรักเพื่อน รักสถาบันการศึกษาของตนเอง ซึ่งมีการแสดงออกถึงความรักดังกล่าวหลายทาง เช่น เมื่อเขารับรู้ว่ามีเพื่อนถูกรังแกหรือสถาบันการศึกษาของตนเองถูกดูหมิ่นก็จะมีการกระทำรุนแรงกับบุคคลหรือกลุ่มคนที่มุ่งร้ายต่อเพื่อนและสถาบันการศึกษาของตนเอง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม วิธีที่แสดงออกถึงความรักของวัยรุ่นดังกล่าวมาข้างต้นก็ส่งผลกระทบในทางที่ไม่ดีกับบุคคลรอบข้างด้วย ประกอบกับเด็กวัยนี้อยู่ในช่วงวัยที่มีอารมณ์รุนแรง ขาดการยั้งคิดจึงทำให้เกิดพฤติกรรมทะเลาะวิวาทได้ง่าย อาทิ นักเรียนที่ถูกโรงเรียนอื่นหาเรื่องชวนทะเลาะหรือถูกทำร้ายคิดว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ ครู อาจารย์ไม่อาจให้

ความช่วยเหลือได้ จึงดำเนินการแก้แค้นกันเอง นักเรียนเกิดความไม่พอใจในสถานศึกษาที่ตนเรียน อยู่จึงกลั่นแกล้งและก่อความวุ่นวายให้กับครู อาจารย์ และเจ้าของโรงเรียน โดยการทำให้โรงเรียน เสื่อมเสียชื่อเสียง มีเหตุโกรธเคืองกับผู้อื่นจนเกิดการทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายกันขึ้น เกิด ความไม่พอใจและทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายกันเพราะเรื่องชู้สาว เป็นต้น (สุภาวดี มั่นจิระ, 2547 และสุภาพันธุ์ รื่นสำราญ, 2525)

ปัจจัยที่ 2 คือ ด้านครอบครัว ครอบครัวถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการหล่อหลอม ความเป็นตัวตนของวัยรุ่นขึ้นมา สภาพครอบครัวจึงส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของ วัยรุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น พ่อแม่หรือผู้ปกครองประพฤติดุร้ายไม่ดี หรือใช้ความรุนแรง เด็กก็จะเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่ดีเหล่านั้น (สุภาวดี มั่นจิระ, 2547 และสุภาพันธุ์ รื่นสำราญ, 2525) เด็กที่มีพฤติกรรมทะเลาะวิวาทมักเป็นเด็กที่เติบโตขึ้นในครอบครัว ที่มีการกระทำรุนแรง เด็กส่วนหนึ่งมีประสบการณ์ถูกกระทำรุนแรงจากบุคคลในครอบครัวมาก่อน และบางส่วนมีการสังเกตการกระทำรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัว อาทิ พ่อใช้ไม้ตีเด็กอย่างรุนแรง แม่เลี้ยงด่าทอเด็กด้วยถ้อยคำหยาบคาย เสียดสีและดูถูก เป็นต้น ซึ่งเชื่อว่าการกระทำรุนแรงเหล่านี้ เป็นผลสืบเนื่องจากพ่อแม่หรือผู้ปกครองที่ลงโทษเด็กด้วยอารมณ์มากกว่าเหตุผล เป็นต้น (ปนัดดา ชำนาญสุข, 2551) นอกจากนี้ สภาพครอบครัวที่ขาดความพร้อมในลักษณะอื่น ๆ อาทิ ฐานะทาง เศรษฐกิจไม่ดี มีภาระหนี้สิน พ่อแม่มีลูกในขณะที่ยังไม่พร้อมจะเลี้ยงดู พ่อแม่ที่เลี้ยงลูกแบบมุ่งเน้น การหาเลี้ยงชีพมากกว่าพัฒนาด้านจิตใจและวิถีคิดในการใช้ชีวิตที่ดี พ่อแม่ที่ไม่มุ่งเน้นให้ลูกสำเร็จ การศึกษา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ก็ส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของเด็กด้วย กล่าวคือ เด็กที่ เติบโตในสภาพครอบครัวดังกล่าวจะไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอจากพ่อ แม่หรือผู้ปกครอง ทำให้เด็กบางคนมีความอ่อนแอด้านจิตใจ มีพัฒนาการทางด้านจิตใจที่ไม่ดี อาจจะรู้สึกว่าเขาเองมีปมด้อย ดังนั้น เมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อนจึงสร้างปมเด่นเพื่อชดเชยปมด้อยด้วย การมีพฤติกรรมทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น (สุภาวดี มั่นจิระ, 2547 และสุภาพันธุ์ รื่นสำราญ, 2525)

ปัจจัยที่ 3 คือ ด้านสถานศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบายการปกครองของสถานศึกษา ระบบการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งจากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า สถานศึกษาขาด การควบคุมหรือมีการควบคุมที่ไม่รัดกุมเพียงพอกับนักเรียนที่เป็นผู้นำในการก่อเหตุทะเลาะวิวาท รวมทั้ง ครู อาจารย์ให้การอบรมความประพฤติและมารยาทกับนักเรียน/ นักศึกษาน้อยเกินไป หรือ ครูบางคนไม่ห้ามปรามเมื่อนักเรียนเกิดเรื่องทะเลาะวิวาท อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ การที่แต่ละ โรงเรียนเคยมีประสบการณ์ในทางไม่เป็นมิตรต่อกันมาก่อนจนกลายเป็นทัศนคติที่นักเรียนทุกคน ยอมรับ ดังนั้น เมื่อนักเรียนของทั้งสองโรงเรียนดังกล่าวมาประจัญหน้ากัน บางครั้งจึงเกิดเรื่อง ทะเลาะวิวาทกันโดยไม่จำเป็นต้องมีสาเหตุโกรธเคืองเฉพาะตัวกันก็ได้ (สุภาพันธุ์ รื่นสำราญ, 2525)

ปัจจัยที่ 4 คือ ด้านสิ่งแวดล้อมภายนอก ในกรณีนี้พฤติกรรมทะเลาะวิวาทเกิดขึ้นจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ส่งผลให้นักเรียน/ นักศึกษามีพฤติกรรมทะเลาะวิวาทกัน ทั้งที่เป็นบุคคล อาทิ บุคคลภายนอกเข้ามาแทรกแซงและยุยงให้นักเรียนต่างโรงเรียนทะเลาะวิวาทกันหรือยกพวกทำร้ายกัน เป็นต้น และสื่อ อาทิ การแพร่ข่าวทะเลาะวิวาททางโทรทัศน์ การแพร่ภาพทางภาพยนตร์หรือละครทีวี เช่น คลิปข่าววัยรุ่นยกพวกตีกันในร้านอาหารแห่งหนึ่งเพื่อแย่งโคโยตี้ นักเรียนหญิงมัธยมศึกษาตอนต้นตบกันเพราะแย่งแฟนกัน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของกลุ่มวัยรุ่น ทำให้วัยรุ่นเกิดพฤติกรรมเลียนแบบพฤติกรรมทะเลาะวิวาทได้

แนวการปฏิบัติเพื่อการปราบและปรามวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมทะเลาะวิวาท

ผลกระทบจากการทะเลาะวิวาทที่วัยรุ่นจะได้รับมีทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ในแง่ที่เกิดขึ้นกับตนเองนั้น มีผลกระทบโดยตรงต่อภาวะสุขภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม กล่าวคือ ด้านร่างกาย ผลจากการทะเลาะวิวาทอาจทำให้เกิดบาดแผล การบาดเจ็บรุนแรงจนอาจเสียชีวิตได้ หรืออาจถูกดำเนินคดีทางกฎหมาย ด้านจิตใจ เกิดความรู้สึกต่าง ๆ เช่น วิตกกังวล เสียใจ ทุกข์ใจ รู้สึกผิดในใจ โกรธแค้น เป็นต้น สำหรับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครอบครัว ชุมชนและสังคม คือ บุคคลรอบข้างได้รับความเดือดร้อน รู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เกิดความหวาดวิตกว่าจะได้รับอันตรายจากเหตุการณ์ทะเลาะวิวาท ถ้าหากเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันจะทำให้เกิดความรู้สึกอับอายและทุกข์ใจเป็นอย่างยิ่ง (ศกรินทร์ ไม้น้อย, 2551)

พฤติกรรมก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนและนักศึกษาถือว่าเป็นการกระทำที่มีความผิดและจะต้องได้รับการลงโทษ กฎกระทรวงกำหนดความประพฤติของนักเรียนและนักศึกษา พ.ศ. 2548 (<http://law.m-society.go.th>) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนว่า นักเรียนและนักศึกษาต้องไม่ประพฤติตน ดังเช่น การก่อเหตุทะเลาะวิวาท การทำร้ายร่างกายผู้อื่น เทรียมการหรือกระทำการใด ๆ อันน่าจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยหรือขัดแย้งต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน และในส่วนของโรงเรียนหรือสถานศึกษาก็ให้โรงเรียนหรือสถานศึกษากำหนดระเบียบว่าด้วยความประพฤติของนักเรียนและนักศึกษาได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงนี้ จะเห็นได้ว่า ตามกฎกระทรวงนี้ได้กล่าวถึงแนวการปฏิบัติของนักเรียน นักศึกษาและโรงเรียนหรือสถานศึกษาเพื่อให้การดำเนินการจัดการศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย หากนักเรียน นักศึกษาละเมิดการปฏิบัติตามดังกล่าวข้างต้นก็จะต้องได้รับการลงโทษ

ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนและนักศึกษา พ.ศ. 2548 (<http://law.m-society.go.th>) ได้กล่าวถึงการลงโทษนักเรียนและนักศึกษาที่กระทำความผิด มีอยู่ 4 ลักษณะ คือ 1) การว่ากล่าวตักเตือน จะใช้ในกรณีที่นักเรียนหรือนักศึกษากระทำความผิดไม่ร้ายแรง 2) การทำทัณฑ์บน ใช้ในกรณีที่นักเรียนหรือนักศึกษาประพฤติตนไม่เหมาะสม

กับสภาพนักเรียนหรือนักศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา หรือกรณีที่นักเรียนหรือนักศึกษาประพฤติตนไปในทางที่ทำให้เกิดการเสื่อมเสียชื่อเสียงและเกียรติศักดิ์ของสถานศึกษา หรือฝ่าฝืนระเบียบของสถานศึกษา หรือได้รับโทษว่ากล่าวตักเตือนแล้ว แต่ยังไม่เจ็ดหลาย ซึ่งในการทำทัณฑ์บนจะต้องทำเป็นหนังสือหรือลายลักษณ์อักษร และต้องเชิญบิดามารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียนหรือนักศึกษาที่กระทำผิดมาบันทึกรับทราบความผิดและรับรองการทำทัณฑ์บนไว้ด้วย 3) การตัดคะแนนความประพฤติในกรณีที่นักเรียนหรือนักศึกษามีการกระทำผิดอยู่หลังจากได้รับการลงโทษด้วยการว่ากล่าวตักเตือนและการทำทัณฑ์บนแล้ว การตัดคะแนนความประพฤติให้เป็นไปตามระเบียบปฏิบัติว่าด้วยการตัดคะแนนความประพฤตินักเรียนและนักศึกษาของแต่ละสถานศึกษากำหนด ในการตัดคะแนนความประพฤตินั้นให้มีการบันทึกข้อมูลไว้เป็นหลักฐานด้วย และ 4) การทำกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จะใช้ในกรณีที่นักเรียนและนักศึกษาก่อทำความผิดที่สมควรต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ในการจัดกิจกรรมก็ให้เป็นไปตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

ในกรณีที่นักเรียนหรือนักศึกษาทะเลาะวิวาทและทำร้ายร่างกายกัน ทั้งการถูกทำร้ายหรือก่อเหตุทะเลาะวิวาทในสถาบันการศึกษาที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา นอกจากสถาบันการศึกษานั้นจะดำเนินการลงโทษตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ปัจจุบันยังต้อง “รายงานเหตุการณ์ด้วยวาจาอย่างทันที” กับสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาด้วย เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยให้เป็นไปตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ณ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 เรื่อง นโยบายและมาตรการป้องกันนักเรียน นักศึกษา ก่อเหตุทะเลาะวิวาทและทำร้ายกัน ซึ่งได้กำหนดนโยบายและมาตรการป้องกันการก่อเหตุทะเลาะวิวาทและทำร้ายกันของนักเรียน นักศึกษา เพื่อให้สถาบัน สถานศึกษา หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่ 10 ประการ ได้แก่ 1) ดำเนินการบังคับใช้กฎหมาย ระเบียบ ประกาศและข้อบังคับอย่างเข้มงวดและจริงจัง เช่น กรณีนักเรียน นักศึกษากระทำความผิดร้ายแรงก็ให้ดำเนินการตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งให้ความร่วมมือกับพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินการทางกฎหมายด้วย 2) กำหนดแผนและวิธีการป้องกันการก่อเหตุ ตลอดจนการช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษาที่ประสบเหตุ 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ศิษย์เก่า ผู้ปกครอง และนักเรียนหรือนักศึกษาปัจจุบัน เพื่อปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมในเชิงสร้างสรรค์ 4) ให้ความร่วมมือพนักงานเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ในการนิเทศตรวจเยี่ยม และในกรณีจำเป็นก็ขอให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบหรือค้นอาวุธบุคคลน่าสงสัยได้ 5) ตรวจสอบบุคคลและรถทุกชนิดที่เข้า-ออก และขอความร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมในการเฝ้าระวัง 6) สำรวจพื้นที่ที่มักเกิดปัญหา 7) จัดกิจกรรมร่วมกันด้วยกระบวนการเชิงสร้างสรรค์เพื่อละลายพฤติกรรม

และแก้ไขปัญหาระยะยาวอย่างต่อเนื่อง 8) เฝ้าระวังและติดตามนักเรียน นักศึกษา ที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด 9) จัดให้มีระบบการติดตาม ดูแลความประพฤตินักเรียน นักศึกษา มีศูนย์รายงานและแก้ไขเหตุการณ์โดยเร่งด่วน และ 10) ให้ถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินการตามนโยบายและมาตรการข้างต้น จะเห็นได้ว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหานี้ไม่ได้จำกัดความรับผิดชอบอยู่ในสถานศึกษาเท่านั้น ยังมีหน่วยงานอื่นร่วมกันรับผิดชอบด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งตำรวจ ซึ่งปัจจุบันนี้สถาบันตำรวจมีแนวโน้มที่จะใช้นโยบายจัดการกับวัยรุ่นที่ก่อเหตุทะเลาะวิวาทที่เข้มงวดและเด็ดขาดมากยิ่งขึ้น ด้วยการดำเนินคดีทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ผ่านมาก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จหรือแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างแท้จริง เหตุการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียน/ นักศึกษายังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง และทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น มีการใช้อาวุธสงครามในการทำร้ายร่างกายกัน เช่น ปืน ระเบิด เป็นต้น ทำให้เกิดการบาดเจ็บที่รุนแรงหรือเสียชีวิตได้

การแก้ปัญหาวุฒิกรรมทะเลาะวิวาทของนักเรียน/ นักศึกษาไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะทำให้ได้โดยง่าย แม้ว่าอาจารย์หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง อาทิ สารวัตรนักเรียน จะใช้ความพยายามอย่างมากที่จะควบคุมหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทะเลาะวิวาทแล้วก็ตาม การใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมายในการลงโทษนั้น ทำให้นักเรียนยุติการกระทำดังกล่าวได้ ซึ่งเป็นวิธีที่จำเป็น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรด้านการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวชมีความคิดเห็นว่า พฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นนั้นเป็นพฤติกรรมภายนอกซึ่งเป็นผลพวงมาจากสิ่งที่อยู่ภายในของเขาคือ กระบวนการคิด การรับรู้จากประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมา ตลอดจนสภาพจิตใจ ความรู้สึก สภาพอารมณ์ต่าง ๆ ซึ่งถูกหล่อหลอมมาจากครอบครัว สังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล พฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นถือว่าเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อน ผู้วิจัยเชื่อว่า การได้ทำความเข้าใจตัวตนหรือความเป็นวัยรุ่น จะช่วยให้เราเกิดความเข้าใจวัยรุ่นมากขึ้น รวมถึงเข้าใจพฤติกรรมที่วัยรุ่นแสดงออกมาด้วย อันจะนำไปสู่การแก้ไขที่ต้นตอของปัญหาวุฒิกรรมทะเลาะวิวาทในวัยรุ่นได้ ด้วยเหตุและผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในประเด็น “ความหมายและคุณค่าของความรักของวัยรุ่นที่ก่อเหตุทะเลาะวิวาท”

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรักและพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น

ปนัดดา ชำนาญสุข (2551) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนในเรื่องความรุนแรง ผลการศึกษาได้กล่าวถึงการให้ความหมายในเชิงสัญลักษณ์ของการกระทำรุนแรงของกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งมีอยู่ 5 ประการ คือ 1) เป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์และปกป้องศักดิ์ศรี 2) เป็นเครื่องมือช่วยเหลือกันระหว่าง “พวก” ซึ่งวัยรุ่นดังกล่าวใช้ความรุนแรงเป็น

สัญลักษณ์ของการแสดงออกถึงความรักที่มีต่อพวกของตนเอง 3) เป็นเครื่องมือในการหาเงินที่น่าภาคภูมิใจ 4) เป็นเครื่องมือที่จะทำให้เด็กไม่ดึกกลับตัว และ 5) การกระทำรุนแรงของวัยรุ่นเป็นเรื่องธรรมดาของผู้ชาย จากผลการศึกษา ปันดา ชำนาญสุข ได้อธิบายเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงของเด็กวัยรุ่นว่าเป็นภาพสะท้อนวัฒนธรรมของวัยรุ่นชายขอบที่อยู่ในสังคมเมือง ซึ่งดำเนินชีวิตประจำวันท่ามกลางความสับสนที่เกี่ยวกับอำนาจ การเมือง และวัฒนธรรมที่อยู่ภายใต้ระบบทุนนิยม ซึ่งถือว่าเป็นบริบทที่มีความสำคัญในการก่อร่างวัฒนธรรมความรุนแรงผสมผสานกลมกลืนกับวัฒนธรรมบริโภคนิยมในกลุ่มเด็กวัยรุ่นชายขอบ และจากกรณีศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนะวิธีการป้องกันและแก้ไขปรากฏการณ์ใช้ความรุนแรงในกลุ่มเด็กวัยรุ่นว่า ไม่ควรมุ่งเน้นการใช้วิธีการจับกุมหรือปราบปรามโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ หากแต่ควรรื้อ-สร้างการให้คุณค่าและความสำคัญกับการสร้างอัตลักษณ์ของเด็กและเยาวชนที่ถูกครอบครองด้วยวัตถุและเงินตรา ละเลยการมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนควรรื้อ-สร้างโครงสร้างสังคม และวัฒนธรรมความรุนแรงที่มีอยู่ในอีกมิติหนึ่งของการพัฒนาความเป็นเมืองด้วย

สงวน ธานี, อภรณ์ คีนาน และชนัดดา แนนเกษร (2549) ทำการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของความรักในมุมมองของครู ผู้ปกครอง วัยรุ่นที่ติดสารเสพติดและวัยรุ่นที่ไม่ติดสารเสพติด ซึ่งผลจากการวิจัย พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวให้ความหมายของความรักไว้ 7 ประการ ดังนี้ 1) ความรักคือการให้ ซึ่งลักษณะของการให้นี้เป็นทั้งแบบที่มีขอบเขตและไม่มีขอบเขต และความรักนี้ยังถูกมองทั้งในมิติของการเป็นผู้ให้และผู้รับด้วย 2) ความรักคือการเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน 3) ความรักคือการเข้าใจกัน เป็นลักษณะของการรับรู้ ขอมรับ อันจะนำไปสู่สัมพันธภาพที่ดีและสื่อสารกันอย่างเหมาะสม 4) ความรักคือความห่วงใย 5) ความรักคือความอบอุ่นทั้งในแบบสัมผัสโดยตรงและทางอ้อม 6) ความรักคือความสามัคคีปรองดองกัน 7) ความรักคือการเสียสละซึ่งมีมุมมองของการเสียสละทั้งแบบที่มีขอบเขตและไม่มีขอบเขต และจากผลการศึกษาวิจัย ยังพบว่า วัยรุ่นมีความต้องการความรักอยู่ 9 ด้าน ได้แก่ 1) ต้องการได้รับความเข้าใจและการให้อภัย 2) ต้องการการสื่อสารที่ดีต่อกันและรับฟังกัน 3) ต้องการได้รับการแสดงความรักจากพ่อแม่ทั้งในด้านคำพูดและการกระทำ 4) ต้องการให้คนในครอบครัวเป็นตัวอย่างที่ดี เช่น ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ไม่เล่นการพนัน ไม่ดื่มเหล้า ไม่ใช่อำนาจเผด็จการในครอบครัว เป็นต้น 5) ต้องการมีเวลาอยู่ด้วยกันและทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว 6) ต้องการได้รับการดูแลเอาใจใส่ 7) ต้องการได้รับการปฏิบัติจากพ่อและแม่อย่างเท่าเทียมกัน 8) ต้องการมีครอบครัวที่สมบูรณ์คือมีพร้อมทั้งพ่อและแม่ และ 9) ต้องการได้รับคำปรึกษาแนะนำ

สรณัย รักสัตย์มัน (2547) ที่ศึกษาเรื่อง วัยรุ่นกับกระบวนการสร้างความเป็นจริงเรื่องความรักผ่านเพลงไทยสมัยนิยม โดยศึกษาวิจัยกับกลุ่มวัยรุ่น เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับ

ความสอดคล้องและความแตกต่างระหว่างความเป็นจริงในด้านความรู้เกี่ยวกับความรักของวัยรุ่น กับความเป็นจริงเรื่องความรักที่ถูกนำเสนอผ่านเพลงไทยสมัยนิยม และศึกษากระบวนการประกอบสร้างความเป็นจริงเรื่องความรักผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับเพลงไทยสมัยนิยมของวัยรุ่น ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัย พบว่า วิธีคิดเรื่องความรักของวัยรุ่นกลุ่มมัธยมศึกษาตอนปลายสร้างโลกทัศน์เรื่องความรักขึ้นมาจากวิธีคิดตามวัฒนธรรมที่ได้รับการปลูกฝังจากสถาบันทางสังคม ในขณะที่วัยรุ่นกลุ่มอุดมศึกษามีวิธีคิดเรื่องความรักในลักษณะผสมผสานกัน ทั้งได้รับการปลูกฝังจากสถาบันทางสังคมและจากการพบเห็นค่านิยมความรักในโลกแห่งความเป็นจริง

สุภาวดี มั่นจิระ (2547) ศึกษาเรื่อง ทศนคติของวัยรุ่นต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและบทบาทของสถาบันทางสังคมในการแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของวัยรุ่น เพื่อศึกษาทศนคติของวัยรุ่นต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและจัดลำดับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนตามความคิดเห็นของวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสหศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลจากการศึกษาวิจัยสรุปได้ว่า ทั้งวัยรุ่นชายและหญิงมีทศนคติที่ไม่ดีต่อพฤติกรรมทะเลาะวิวาท และยังเห็นว่าพฤติกรรมทะเลาะวิวาทในวัยรุ่นควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนเป็นลำดับแรก ปัญหาที่รองลงมาคือ พฤติกรรมสูบบุหรี่ พฤติกรรมการสูบบุหรี่ และพฤติกรรมการเล่นการพนัน ตามลำดับ

ผุสดี ตั้งจิตนุกุล (2544) ศึกษาทศนคติที่มีต่อความรักของวัยรุ่นทั้งเพศหญิงและชายที่เป็นนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ชั้นปีที่ 3 โรงเรียนพาณิชย์การเชิงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทศนคติต่อความรักอยู่ในระดับค่อนข้างดี เมื่อเปรียบเทียบทศนคติของวัยรุ่นหญิงกับชาย ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเชื่อเกี่ยวกับความรัก ด้านความรู้สึกที่มีต่อความรัก และด้านการแสดงออกของความรัก พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งเพศหญิงและชายมีทศนคติต่อความรักโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับทศนคติที่มีต่อความรักทั้ง 3 ด้าน มีดังนี้ 1) ด้านความเชื่อเกี่ยวกับความรัก พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งเพศหญิงและชาย ต่างมีความเชื่อเกี่ยวกับความรักที่คล้ายกันว่า ความรักคือ ความซื่อสัตย์ที่มีต่อกัน ไว้ใจซึ่งกันและกัน เป็นชัยชนะ เป็นความสุข สนุกสนาน และเป็นสิ่งที่น่ายินดี 2) ด้านความรู้สึกที่มีต่อความรัก พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งเพศหญิงและชายมีความรู้สึกว่า ความรักเป็นกำไรของชีวิตที่คุ้มค่า ทำให้เกิดความเข้มแข็งและเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ ไม่ใช่การทำลาย และ 3) ด้านการแสดงออกของความรัก พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งเพศหญิงและชายมีความเห็นว่า การแสดงออกของความรักทำให้เกิดการตื่นตัวและผ่อนคลาย ต้องกล้าที่จะแสดงออก มีการแบ่งปัน และห่วงใยซึ่งกันและกัน

อมราวดี ณ อุบล (2544) ศึกษาสุขภาพจิตของนักเรียนวัยรุ่นที่มีลักษณะครอบครัวการอบรมเลี้ยงดู และสัมพันธภาพในครอบครัวต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่อยู่

ในครอบครัวที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก และแบบใช้เหตุผลมาก มีสุขภาพจิตดีกว่านักเรียนวัยรุ่นที่อยู่ในครอบครัวที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนน้อยและแบบใช้เหตุผลน้อย และนักเรียนวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวดี มีสุขภาพจิตดีกว่านักเรียนวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดี

อัญชลี ศิลาเกษ, กัลยา อันชื่น และวัชรารณณ์ ลือโรสงค์ (2539) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวกับภาวะสุขภาพจิตของนักเรียนมัธยมในเขตเมืองอุบลราชธานี ผลการวิจัย พบว่า ลักษณะความสัมพันธ์ที่มีการแสดงความรักความผูกพันในครอบครัว การให้อิสระต่อกันในครอบครัว การแสดงน้ำใจเอื้ออาทรต่อกันในครอบครัว และลักษณะความสัมพันธ์แบบการมีประชาธิปไตยในครอบครัว มีความสัมพันธ์ทางบวกกับภาวะสุขภาพจิตของนักเรียน

พ่องพรรณ แว่ววิเศษ (2534) ได้ศึกษาเรื่อง ลักษณะจิตสังคมเพื่อการป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นที่เป็นนักเรียนชายระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ 3 อายุระหว่าง 13-23 ปี ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีพฤติกรรมทะเลาะวิวาทมาก คือนักศึกษาที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูง นักศึกษาที่มีอายุมากและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงโดยเฉพาะในกลุ่มสาขาวิชาช่างก่อสร้าง สำหรับด้านทัศนคติต่อการทะเลาะวิวาทของนักศึกษา พบว่า มีความสัมพันธ์กับลักษณะการคบเพื่อนอย่างเหมาะสม กล่าวคือ ถ้าหากนักศึกษาคบเพื่อนอย่างเหมาะสมก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการทะเลาะวิวาท

สุภาพันธุ์ รื่นสำราญ (2525) ศึกษาในเรื่อง ปัญหาเด็กเร่ร่อนก่อเหตุทะเลาะวิวาทในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาวิจัยได้แสดงให้เห็นปัจจัยส่งเสริมการก่อเหตุทะเลาะวิวาทซึ่งมีอยู่ 4 ประการ คือ ตัวนักเรียนหรือนักศึกษา ครอบครัว สถานศึกษา และอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นในหน้า 21-23

สุภา มาลากุล ณ อยุธยา (2520) ได้ศึกษาพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนระดับอาชีวศึกษากลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนอาชีวศึกษาเพศชายทั้งที่เรียนภาคปกติและภาคสมทบ ที่เรียนในโรงเรียนที่มีประวัติในการทะเลาะวิวาท/ ขกพวกตีกันเป็นกลุ่มบ่อยครั้ง มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,600 คน ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า เด็กที่มีความก้าวร้าวมากที่สุดเป็นเด็กที่มีความคับข้องใจสูง มีความรู้สึกในความเป็นหมู่พวกสูง มีอายุน้อย ตลอดจนได้รับค่าใช้จ่ายรายเดือนน้อย

วิธีวิจัยที่ใช้ภาพวาดและสิ่งที่มองเห็น (Drawings and Visual-Based Research

Method)

การประยุกต์ใช้สิ่งที่มองเห็นในการวิจัยเริ่มเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา เริ่มแรกวิธีการนี้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการศึกษาค้นคว้าทางด้านมานุษยวิทยา ด้วยการใช้อย่างที่มองเห็น อาทิ ภาพถ่าย ฟิล์ม วิดีโอ สื่อที่สามารถมองเห็นได้ทางอิเล็กทรอนิกส์และงานศิลปะ หลังจากนั้น การประยุกต์ใช้สิ่งที่มองเห็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพวาดถูกนำมาใช้ในการวิจัยทางการศึกษาสังคมศาสตร์ จิตวิทยา และการดูแลสุขภาพมากขึ้น (Guillemin and Westall, 2008 อ้างถึงใน Liamputtong and Rumbold, 2008, p. 121-122)

การใช้ภาพวาดเพื่อเป็นเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้น เพราะวิธีการดังกล่าวนี้ทำให้บุคคลสามารถนำเสนอข้อมูลในส่วนที่เป็นความคิดเห็นส่วนตัว สิ่งที่อยู่ภายในจิตใจหรือเป็นนามธรรมซึ่งยากที่จะอธิบายออกมาเป็นคำพูดในขณะนั้นได้ วิธีการนี้จึงเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความเปราะบางในชีวิตหรือคนที่ได้รับบาดเจ็บจากประสบการณ์ที่ยากจะบอกถึงความหมาย ความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ ออกมาเป็นคำพูดได้ การนำภาพวาดมาใช้เพื่อเป็นสื่อในการให้ข้อมูล จะช่วยให้บุคคลสามารถสื่อสารออกมาได้เป็นอย่างดีโดยไม่ถูกจำกัดด้วยรูปแบบของคำพูด นอกจากนี้ วิธีการดังกล่าวยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้อย่างดีด้วย (Silverman, 1993 cited in Liamputtong, 2008, pp. 123-124)

ในการใช้ภาพวาดและสิ่งที่มองเห็นเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยอย่างถูกต้องและเหมาะสมนั้น Rose (2001, cited in Liamputtong, 2008 pp. 124) ได้เสนอหลักการของวิธีการวิจัยโดยใช้ภาพวาดและสิ่งที่มองเห็น โดยมุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. มุ่งเน้นที่รูปภาพว่ากำลังสะท้อนอะไร โดยไม่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเหมือนจริงของรูปภาพที่วาด
2. มุ่งเน้นที่การพิจารณาองค์ประกอบและผลสะท้อนที่เกิดขึ้นจากภาพนั้น ซึ่งจะให้เห็นสถานะต่าง ๆ ของผู้วาด อาทิ การพึ่งพา การมีส่วนร่วมทางสังคม การแยกตัวออกจากสังคม ความหมายทางวัฒนธรรม การปฏิบัติตัวของผู้วาดภาพ เป็นต้น ผู้วิจัยสามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบที่แสดงถึงการอยู่อาศัยในภาพนั้นและจะต้องมีมุมมองต่อรูปภาพว่า ภาพดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงแค่ผลงานทางศิลปะอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเป็นผลงานที่สะท้อนถึงการดำรงอยู่อย่างเฉพาะเจาะจงของตัวผู้วาดภาพด้วยซึ่งจำเป็นที่จะต้องนำมาพิจารณาทั้งสองส่วน

3. มุ่งเน้นที่การแปลความหมายของรูปภาพแต่ละภาพโดยไม่ยึดติดอยู่ที่เรื่องราวจากภาพเรื่องใดเรื่องหนึ่งตลอดเวลา การให้ความหมายจากภาพของผู้วาดจะหมายถึงความหมายในช่วงเวลาที่เป็นอยู่ ณ ขณะนั้น ซึ่งการมองภาพวาดในแต่ละครั้งผู้วาดอาจจะให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไปได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าในคน ๆ เดียวกัน หากวาดภาพในช่วงเวลาแตกต่างกัน ก็อาจจะให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไปก็ได้

Rose (2001 cited in Liamputtong, 2008, pp. 124-125) เน้นย้ำว่าการพิจารณาองค์ประกอบของภาพจะนำไปสู่การสะท้อนถึงสิ่งที่เป็นอยู่ ความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจในตัวผู้วาด เป็นการสะท้อนเฉพาะในช่วงเวลา ณ ขณะสนทนา/สัมภาษณ์เท่านั้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะต้องระมัดระวังการมองและแปลความหมายจากภาพตามที่สนคดี สถานภาพทางสังคม และวัฒนธรรมของตน สำหรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการใช้สิ่งที่มองเห็นหรือภาพวาด Guillemin (2004 b) ได้อธิบายไว้ว่า ผู้วิจัยต้องเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็น ได้แก่ กระดาษสำหรับวาดภาพ ดินสอ สีต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ระบาย เทปบันทึกเสียง เป็นต้น สำหรับขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลจะเริ่มด้วย ผู้วิจัยทำความเข้าใจและอธิบายเกี่ยวกับภาพที่ต้องการให้ผู้ให้ข้อมูลวาด ถ้าหากผู้ให้ข้อมูลปฏิเสธที่จะวาดภาพเนื่องจากกังวลว่าภาพที่จะวาดออกมาไม่สวยหรือไม่เหมือนจริง ผู้วิจัยก็ต้องอธิบายหลักการที่ใช้ในการวาดภาพครั้งนี้ให้กับผู้ให้ข้อมูลฟังอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ รูปภาพที่จะวาดไม่ได้มุ่งเน้นที่ความสวยหรือความเหมือนจริงของภาพ แต่จะมุ่งเน้นที่การสะท้อนถึงสิ่งที่ต้องการจะอธิบายของผู้วาด หลังจากที่ได้ภาพแล้วก็จะมีการสนทนาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป ซึ่งในกระบวนการสนทนานี้จะก่อให้เกิดสัมพันธภาพ ความเห็นใจ ความเข้าใจระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล ในขณะเดียวกัน ผู้วิจัยจะต้องจับประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลบอกเล่าหรืออธิบายในระหว่างการสนทนา/สัมภาษณ์ด้วย

Rose (2001 cited in Liamputtong, 2008, p. 125) ได้กล่าวถึงคำถามที่เหมาะสมจะใช้ในการสนทนาพูดคุยเกี่ยวกับภาพ เพื่อการใช้ภาพเป็นสื่อในการเล่าเรื่องของผู้ให้ข้อมูล Rose กล่าวว่า จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้วิจัยที่ยังขาดประสบการณ์หรือไม่คุ้นเคยกับวิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะนี้ แนวของคำถามมีดังต่อไปนี้

1. ภาพที่เห็นนี้กำลังแสดงหรือสื่อถึงอะไร?
2. ภาพนี้มีองค์ประกอบอะไรบ้าง?
3. ภาพวาดนี้มีการจัดเรียงภาพอย่างไรบ้าง?
4. องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไรบ้าง?
5. สีที่ใช้วาดเป็นสีประเภทใดบ้าง?
6. สีต่าง ๆ ที่ใช้วาดมีสีอะไรบ้าง?

7. สีต่าง ๆ ที่ใช้วาดกำลังสะท้อนหรือสื่อถึงอะไรบ้าง?
8. มืองค์ประกอบอะไรบ้างที่แตกต่างไปจากความหมายของภาพที่ได้กล่าวมา?
9. ภาพวาดนี้ใช้เป็นตัวแทนของอะไรหรือสิ่งใดบ้าง?
10. มีความรู้อะไรบ้างที่เกิดขึ้นจากการวาดภาพนี้?
11. มีความรู้ของใครบ้างที่แตกต่างออกไปจากการนำเสนอในครั้งนี้?
12. ภาพนี้มีอะไรที่ขัดแย้งกับการให้ข้อมูลในขณะสนทนา/สัมภาษณ์หรือไม่?

การใช้ภาพวาดในงานด้านสุขภาพในต่างประเทศ ส่วนใหญ่ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการวินิจฉัยโรคและการบำบัดรักษา แต่ต่อมา มีการประยุกต์ใช้ภาพวาดในการวิจัยมากขึ้น เริ่มแรกภาพวาดถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือศึกษาวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็ก (Fury, Carlson et al., 1997; Champion, Noettes et al., 1999 and Diem-Wille, 2001) ตัวอย่างเช่น การศึกษาของ Cherney, Seiwert et al. (2006) ใช้การวาดภาพเพื่อศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก Herth (1998), Driessnack (2006), และ Mercier, Barron et al. (2006) ใช้ภาพวาดเพื่อศึกษาการรับรู้ประสบการณ์ และ โลกทางสังคมของเด็ก และการศึกษาของ Oakley, Bendelow et al. (1995 and 1996) Bendelow and Pridmore (1998) Williams and Bendelow (2000) ใช้ภาพวาดเพื่อศึกษาความเชื่อทางสุขภาพและการเจ็บป่วยของเด็ก เป็นต้น มีการนำการวาดภาพและการสร้างสรรค์งานศิลปะมาใช้ในการดูแลผู้ป่วยเด็กที่นอนรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล ทำให้เด็กรู้สึกเหมือนได้อยู่ที่บ้าน (Rockwood-Lane, 2006) ต่อมาภาพวาดได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาวิจัยกับกลุ่มวัยผู้ใหญ่ด้วย โดยเริ่มแรกนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยา เช่น การศึกษาของ Martin (1994) ที่ศึกษาเกี่ยวกับความเข้าใจระบบภูมิคุ้มกันในตนเองของประชาชน Locsin, Barnard et al. (2003) ศึกษาเกี่ยวกับการอยู่รอดของผู้ที่เคยติดเชื้อไวรัสอีโบลา (Ebola Virus) เป็นต้น สำหรับการประยุกต์ใช้ภาพวาดในการศึกษาวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์นั้น มีการประยุกต์ใช้ทั้งในด้านสุขภาพและจิตสังคม เช่น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคนที่อยู่ในวัยหมดประจำเดือน (Guillemin, 1999) การศึกษาวิจัยในกลุ่มคนที่ เป็นเกี่ยวกับโรคหัวใจ (Guillemin, 2004a) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้ดูแลและผู้ป่วยโรคอัลไซเมอร์ (Reichlin, 1999 cited in Liamputtong, 2008) การศึกษาวิจัยสภาพหัวใจจากภาพวาดของผู้ป่วยที่เคยมีประสบการณ์ภาวะหัวใจล้มเหลว (Broadbent, Petrie, Ellis, Ying, and Gamble, 2004) เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย มีการนำภาพวาดมาใช้ร่วมกับดูแล ช่วยเหลือ ประคับประคองจิตใจ สนับสนุนพัฒนาการและความคิดสร้างสรรค์ในกลุ่มผู้รับบริการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและวัยรุ่น ดังเช่น โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีการนำเอาศิลปะมาใช้ในการดูแลเด็กป่วยโรคเรื้อรังระยะสุดท้ายที่มานอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 3-17 ปี โดยให้เด็ก

วาดรูป ระบายสีทุกสัปดาห์ ๆ ละ 2 ครั้ง ผลจากการดำเนินการดังกล่าว พบว่า เด็กป่วยได้ระบาย
 สิ่งที่อยู่ภายในจิตใจออกมา และมีพัฒนาการทางอารมณ์ดีขึ้น สามารถช่วยส่งเสริมการหายใจและ
 การเยียวยาให้แก่ผู้ป่วยได้ (พัชรินทร์ สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, 2550) สถาบันราชานุกูล
 กรมสุขภาพจิตได้นำศิลปะมาใช้ในการดูแลเด็กพิเศษ โดยจัดให้มีการวาดรูป ระบายสีตาม
 จินตนาการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลรักษาในด้านการปรับอารมณ์และพฤติกรรมของเด็ก
 (ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา, 2549) มีการศึกษาเกี่ยวกับการนำศิลปะมาใช้ในการดูแลผู้ป่วยและ
 เจ็บป่วยกลุ่มต่าง ๆ เช่น การศึกษาผลการนำศิลปะไปใช้ในการดูแลเด็กวัยรุ่นที่ถูกล่วงละเมิด
 ทางเพศต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองจำนวน 20 ราย เป็นกระบวนการช่วยเหลือ 8 ขั้นตอน
 ผลการศึกษาพบว่า เด็กกลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองหลังได้รับการทำศิลปะ
 สูงกว่าก่อนได้รับการทำศิลปะ (นิดารัตน์ ชูวิเชียร, 2550) เลิศศิริร บวรกิตติ (2553) ศึกษาการใช้
 ศิลปกรรมบำบัดในเด็กที่มีปัญหาทางจิตอารมณ์ที่ได้รับการตรวจคัดกรองจากจิตแพทย์ว่ามีอาการ
 ทางจิตชัดเจนจากผลกระทบโดยอ้อม โดยมิเด็กชาย 5 คน และเด็กหญิง 3 คน อายุระหว่าง
 7-14 ปี มาเข้ารับการบำบัดเป็นเวลา 12 สัปดาห์ บำบัดสัปดาห์ละครั้ง ๆ ละ 2-3 ชั่วโมง ผู้บำบัดคือ
 ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านศิลปะซึ่งเรียกว่า “ศิลปินผู้ควบคุม” การดำเนินกิจกรรม ครั้งแรก
 ศิลปินผู้ควบคุมทำการสนทนาพูดคุย แนะนำวัสดุอุปกรณ์ศิลปกรรมบำบัด กิจกรรมครั้งที่ 2-12
 เป็นการทำกิจกรรมศิลปะวาดภาพระบายสีตามอวัยวะ การบำบัดทุกครั้งศิลปินผู้ควบคุมจะพูดคุย
 กับเด็กพร้อมกับสังเกตพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลง ผลการศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์สังเกต
 พัฒนาการของรายละเอียดของงานศิลปะและพฤติกรรมของเด็กและการสนทนาพูดคุย พบว่า
 การทำงานศิลปะช่วยพัฒนาการรับรู้และความคิดของเด็กมากขึ้นอย่างช้า ๆ จนเด็กมีความมั่นใจ
 และกล้าแสดงออกในความคิดมากขึ้น เด็กได้ปลดปล่อยอารมณ์ที่วุ่นวายออกมา มีสมาธิที่ดีขึ้น
 มีการพัฒนาด้านอารมณ์ดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็ยังมีบางรายที่กล่าวได้ว่าบ่งบอกถึงสภาพจิตใจที่ยังคงมี
 ความอ่อนไหว ความหวาดหวั่น และไม่มั่นคงซ่อนอยู่ภายในซึ่งยังไม่ได้ถูกบำบัด สำหรับการศึกษา
 ในกลุ่มผู้ใหญ่ นั้น มีการศึกษาผลของศิลปะต่ออาการทางลบของผู้ป่วยจิตเภทที่มีอายุ 26-60 ปี โดย
 ผู้ป่วยเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะสัปดาห์ละ 2 ครั้ง เป็นระยะเวลาต่อเนื่องนาน 6 สัปดาห์ หลังจากนั้นจึง
 ประเมินอาการทางลบ 4 หมวด ได้แก่ การหยุดคิดนานกว่าปกติ อารมณ์ ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อม
 และการแต่งตัว และสุขภาพอนามัย ผลการศึกษาพบว่า อาการทางลบทั้ง 4 หมวดมีความแตกต่าง
 จากก่อนเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะ (กานดา นามวงศ์, 2548)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า วิธีการวิจัยโดยใช้ภาพวาดสามารถนำมาประยุกต์ใช้
 ในการศึกษาวิจัยทางด้านสุขภาพได้กับทุกกลุ่มอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการศึกษาวิจัยที่
 ไม่สามารถสัมภาษณ์ได้โดยตรงหรือไม่สามารถแสดงออกมาเป็นคำพูดที่ชัดเจนได้ โดยเฉพาะ

อย่างยิ่ง ในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความเปราะบางในชีวิตหรือมีประสบการณ์ที่ยากต่อการให้ข้อมูลด้วยคำพูดได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงประยุกต์ใช้ภาพวาดเป็นเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณค่าและความหมายความรักของวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมก่อเหตุทะเลาะวิวาทในครั้งนี้

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University